

סימן קה

מעמדה של חברה בע"מ על פי ההלכה

ר"ח סיון תשס"ד

כבוד ידידי היקר איש תורה וחסד...
ארה"ב.

רב שלום עד בלי ירח.

בדבר שאלתו האם מותר ליהודי לרכוש רוב מניות השליטה בבנק בארה"ב והרי חלק מן הלווים הם יהודים ונמצא לכאורה שהוא מלווה בריבית.

הנייהול השוטף של החברה נמצא בסמכותו הבלעדית של המנכ"ל (ואין המנכ"ל כשליח בעלמא של הדירקטורים, שהרי אין להם כל סמכות לנהל את החברה וכל מילתא דאיהו לא מצי עביד לא משוי שליח). הדירקטורים הם אלה אשר בסמכותם למנות את המנכ"ל (ומינויים בכירים אחרים) והם הקובעים את המדיניות הכללית של החברה ודרכי פעולתה ובכלל זה גם מכירת נכסים שבבעלותה. ההחלטה על פירוק החברה נתונה רק בידי בעלי המניות.

הרי לן שמאפייני הבעלות בחברה מתחלקים בין שלשה גורמים שונים.

פרט נוסף המאפיין חברה בע"מ ומבדיל אותה מבעלות רגילה הוא כמובן העובדה שאין לבעלי המניות למנכ"ל ולחברי הדירקטוריון כל אחריות אישית לחובות החברה ואי אפשר לגבות מהם כלל.

יסודה של שאלה זו נעוץ בהגדרת מעמדו ההלכתי של הגוף הכלכלי המודרני הקרוי "חברה בע"מ". דהנה בכואנו להגדיר מבחינה הלכתית מי נחשב לבעלים על גוף זה ניצבים אנו בפני קושי גדול, שהרי בדרך כלל בעלות האדם בממון מסוים באה לידי ביטוי בשלשה דברים: א. זכותו הממונית ברווחים שהופקו מממון זה, וכשם שבעל האילן אוכל את פירותיו כך בעל הממון זוכה ברווחיו. ב. זכותו להחליט על אופני השימוש בממון. ג. זכותו להעביר או למכור את ממוןו לאדם אחר.

ב"חברה בע"מ" שלש הזכויות הנ"ל מתחלקות בין שלשה גורמים. בעלי המניות, חברי הדירקטוריון (מועצת המנהלים) והמנכ"ל. בעלי המניות הם לבדם בעלי הזכויות הממוניות בחברה, זכות זו מתבטאת בקבלת דיבידנדים מרווחי החברה במהלך פעילותה ובעלות על הון החברה לכשתתפרק.

א

מעמדם של בעלי המניות

משלשת הגורמים הנ"ל אינו נחשב לבעלים. לא הדירקטורים, ודאי לא המנכ"ל, ואף לא בעלי

עפ"י החוק המודרני החברה הינה אישיות משפטית וכלכלית בפני עצמה ואף אחד

המניות. וכבר נחלקו גדולי האחרונים במעמדה ההלכתי של חברה כפי שיבואר להלן.

הנה שאלה זו עלתה על שלחנם של גדולי הדור לפני כמאה וחמישים שנה. בשו"ת מהר"ם שיק יו"ד סי' קנ"ח נקט שבעלי המניות אינם בעלי החברה והשקעתם הכספית ברכישת המניות נחשבת כהלואה בלבד. תלמידו הגדול בשו"ת מהרש"ג יו"ד סי' ג' תמה עליו דאם בעלי המניות הם מלוים מי הוא הלואה, וכיון שלוה אין כאן ממילא גם מלוה אין כאן ובהכרח שבעלי המניות הם בעלים גמורים.

יש מן האחרונים שנקטו כפשרה בין שני הגדולים הנ"ל דבעלי המניות אמנם בעלי החברה הם אך בעלותם מוגבלת, אלא שאף הם נחלקו אם בעלות מוגבלת זו בעלות היא לגבי כלל דיני התורה. בשו"ת מהרי"א הלוי ח"ב סי' קכ"ד נקט דבעלי המניות בחברה שיש לה חמץ בפסח אין עליהם כל איסור דבעלות חלקית כזו אין איסור כל יראה וכל ימצא, (אך שם בסי' נ"ד בתשובתו לענין חשש ריבית בחברה לא כתב סברא זו, ואפשר דס"ל לחלק בין חמץ לריבית, דשאני איסור ממוני כריבית שנוהג אף בבעלות

חלקית זו מאיסור חמץ שאינו גדר ממוני, וצ"ע).

מאידך במנחת יצחק ח"ג סי' א' וח"ז סי' כ"ו נקט דדינם כבעלים גמורים לכל איסורי תורה. ומ"מ גם לדעתו אין הדברים אמורים אלא ביחס לבעלי מניות הצבעה אבל בעלי מניות שאין להם זכות הצבעה אין להם דין בעלים כלל כיון שמלבד זכותם לקבלת דיבידנדים אין להם כל השפעה על התנהלות החברה.

גם האג"מ אהע"ז חלק א' סי' ז' הסכים שלבעלי מניות יש דין בעלים אך הפליג לחדש דרך אותם המתזיקים ברוב מניות השליטה נחשבים כבעלים אבל בעלי המיעוט אינם כבעלים כיון שבפועל אין להם כל דעה והשפעה בעניני החברה. אך לענ"ד סברא זו רחוקה מאוד ואינה מתישבת על הלב, דלא יתכן שבעלי אותה הזכות לכשיקשרו ברית ביניהם ויהיו הרוב יהיו כבעלים וכשיתהפך הגלגל וימצאו עצמם במיעוט אע"פ שעדיין אותן הזכויות הקניניות בידם, כיון שאבדה השפעתם יפקע מהם שם בעלים, דאטו ההשפעה היא שיוצרת בעלות. אלא נראה טפי דאם בעלי מניות השליטה דינם כבעלים אזי כבעלים הם אף כשהם במיעוט.

ב

מעמדם של הדירקטורים

דאם לזה אין כאן מלוה אין כאן כנ"ל.

אך באמת תמוה מאד לומר שהדירקטורים הם כבעלי החברה שהרי אין הם חולקים ברווחיה ואף אם תפורק החברה אין להם כל חלק בה, וזוהי ההוכחה העליונה דאין להם בעלות כלשהי, וכבר תמהו על הבית יצחק גדולי דורו, עיין שו"ת מהרי"א הלוי ח"ב סי' נ"ד ושו"ת הרי בשמים תניינא סי' קט"ו.

והנה המהר"ם שיק לא קבע אלא שלבעלי המניות אין דין בעלים (אלא מלוים כנ"ל) אך לא ביאר מי כן נחשב לבעלי החברה מבחינת הלכתית. וראיתי בשו"ת בית יצחק יו"ד חלק ב' קו"א סי' ל"ב דנקט שהדירקטורים דינם כבעלים הלויים ממון מבעלי המניות. ולכאורה נראה שדברי המהר"ם שיק דבעלי המניות הם כמלוים הכריחוהו לבית יצחק לומר שהדירקטורים הם בעלי החברה הלויים מהם דאל"כ צודק המהרש"ג

ג

חברה בע"מ גוף משפטי בפני עצמו

שהרי זה אמיתת המציאות, כיון שאין לבעלי המניות אחריות אישית לחובות החברה, ואף אין להם זכות להחליט כרצונם מה יעשה בה, בהכרח שהחברה היא בעלים על נכסיה ואין בידינו להתייחס לחברה בע"מ אלא לפי מה שהיא. ועל כן באופן עקרוני אין החברה מחוייבת במצוות התורה דלבני ישראל ניתנה תורה ולא ל"חברה בע"מ".

אך אף שכן נראה עיקר, ראוי לענ"ד להחמיר לכתחלה באיסור רבית החמור, מאחר ורבים מן האחרונים נקטו בזה לאיסור. עיין קיצור שו"ע סימן ס"ה סעיף כ"ח שכתב לאסור, וע"ע בשו"ת אמרי יושר ח"א סימן קפ"ט שנקט בפשיטות דיש איסור רבית בבנקים, אך נראה מדבריו שלא הבין את המעמד החוקי של בנקים וחשב לתומו שמדובר בעסק פרטי ובבעלות פרטית לכל דבר, וכיון שלא התייחס להדיא לשאלת הבעלות בחברות אין להוציא מדבריו הלכה פסוקה וז"פ.

ולענ"ד ברור דהמעמד המשפטי של "חברה בע"מ" במציאות הכלכלית המודרנית כאישיות משפטית בפני עצמה תקף גם מבחינה הלכתית, דכיון שאף אחד משלשת הגורמים המרכיבים את החברה אין לו בעלות גמורה ומצב זה לא שער אבותינו אין לנו להתחכם ולחדש חדשות אלא לקבל את משפט העמים בכל העולם כולו וכל כה"ג ודאי דינא דמלכותא דינא. ולענ"ד לא רק שאין זה סותר דין תורה, אלא זהו עיקר דין תורה, כיון שמאפייני הבעלות חלוקים בין שלושת הגורמים הנ"ל. ועיין בצפנת פענח סי' קפ"ד שכתב דמשום כך אין דין ריבית בבנקים עיי"ש (ואפשר שזו גם כוונת מהר"ם שיק שכתב שהמשקיעים אינם אלא כמלווים).

ובאמת נראה דאף לולי הלכתא דדינא דמלכותא דינא החברה בבעלות עצמה היא ונידונית כאישיות משפטית עצמאית,

ד

אם יש איסור ריבית בחלואה מחברה מצד האחריות של בעלי המניות

המפסידים בהפסד הממון וא"כ לכאורה יש כאן איסור ריבית.

אך באמת יש לחלק בין הא דמבואר בשו"ע שהאחראי הוא או בעל המעות או מבצע ההלוואה בפועל כאשר מדובר באחד שהפקיד מעותיו ביד האחר להלוותו בריבית ובזה נקבעה הלכה שהאחריות קובעת את דין הריבית אם האחריות היא על הגוי אין כאן איסור ריבית ואם על הישראל יש כאן איסור ריבית, אבל אין הכרח

אמנם אף אם ננקוט כדעת האחרונים דאין בזה איסור ריבית מצד הבעלות לכאורה יש בזה איסור מצד האחריות. דהלא מבואר ביו"ד סי' קס"ח סעיף כ"ב דאף מעות של גוי אם הם באחריות ישראל יש בהם איסור ריבית ואין הדבר תלוי אלא באחריות (ועיי"ש גם בסעיפים כ"א כ"ג וכ"ד), וא"כ בנידו"ד אף אם נאמר דאין בעלים לממון זה אלא הבנק שהוא אישיות משפטית ולא רובץ עליו איסור ריבית, מ"מ הלא הממון הוא באחריותם של בעלי המניות והם

דאחריות תגרור איסור ריבית אף אם אין הוא לא בעל המעות ולא המלוה בפועל.

וגם בזה נחלקו האחרונים, המהר"ם שיק שם נקט דלעולם הדבר תלוי באחראי ואף אם אינו לא הבעלים ולא המלוה בפועל. אך מהרי"א הלוי המהרש"ג והמנח"י שם בח"ג סי' ג' אות י"א נקטו דבכה"ג אין האחריות קובעת. ולדבריהם **אחריותם** של בעלי המניות אינה סיבה לומר שיש איסור ריבית בבנק, (אלא די שם מהם הסוברים דבעלי המניות הם **בעלים** ומשום כך יש עליהם איסור ריבית כנ"ל).

והמהרש"ג והמנח"י פקפקו עוד אם יש בחברה דין ריבית מצד **אחריותם** של בעלי המניות, דאין אחריות אלא הפסד ממון ישיר אבל בעלי מניות אם דינם כמלוים (כדברי מהר"ם שיק) אין הם מפסידים אלא את שיעבודם ואין זה בכלל אחריות

ה

הלואה הניתנת לחברה בע"מ

גם כן כיון שאין בעלי החברה מחוייבים אישית באחריותה "הביזנעס הוא המלוה".

וכיוצא בזה נתקשיתי בדברי המהרש"ג דמצד א' חלק בתוקף על דברי רבו מהר"ם שיק וטען לעומתו וכי יש מלוה ללא לזה (ועל כן הסיק שבעלי המניות הם בעלים גמורים ואין כאן אלא שותפות רגילה) ומאידך כתב בשו"ת יו"ד סי' ה' דאם חברה בע"מ היא הלוה אין כאן איסור ריבית דהו"ל "כאילו אין הגוף הלוה כלל אלא הנכסים הם החייבים", ויש לשאול כדבריו וכי יש מלוה ללא לזה.

והנראה בדעת המהרש"ג והאג"מ דבאמת נקטו דבעלי המניות בעלים גמורים

גם לגבי הלואה הניתנת לחברה או לבנק נתחבטו האחרונים טובא. האג"מ (יו"ד ח"ב סי' ס"ב וס"ג וכן ביו"ד ח"ג סי' מ"א) כתב דאין איסור ריבית בהלוואה לחברה בע"מ כיון שאין האחריות על הלוה אלא על נכסי החברה "נמצא שאין כאן לזה כלל אלא הביזנעס הוא הלוה" וזה כסברתנו הנ"ל דה"חברה" היא אישיות משפטית בפני עצמה (ואין היא מחוייבת במצוות התורה וכו"ל). אלא שבהמשך כתב "אבל כשהלוה הוא סתם אדם שהוא חייב בשעבוד הגוף אף שהמלוה הוא קורפריישין (חברה בע"מ) יש בזה איסור ריבית", ונתקשיתי להבין למה כשהחברה לזה אומרים שאין כאן לזה כלל אלא "הביזנעס הוא הלוה", ולא אמרינן כן כשהחברה מלוה, דהלא ניתן לומר

הם וכשותפין בעלמא, אלא דכיון שאין כל אחריות אישית רובצת על בעלי המניות אין הם נחשבים כלוה, אבל כאשר החברה מלוה נחשב הדבר שבעלי המניות הם המלווים דכל מושג האחריות בלוה תלוי ולא במלוה.

והנה במנחת יצחק ח"ו סי' ע"ז ובמנחת שלמה ח"א סי' כ"ח נקטו דעכ"פ יש בזה איסור דרבנן. אמנם לענ"ד אין דבריהם ברורים דאם אין כאן רבית קצוצה משום שאין כאן לווה גם רבית דרבנן אין כאן, ומש"כ במנח"ש בסוף הסימן "אף אם נאמר דאין זו רבית קצוצה הואיל והמנהלים ובעלי המניות אינם אחראים כלל באופן אישי, מ"מ מדרבנן ודאי אסור כיון דבשעה שמלוה מעות לבנק נעשה כמלוה ברבית לבעלי המניות שהם אנשים שחייבים במצוות, אלא שהותנה ביניהם שהפרעון יהיה מוגבל רק מהרכוש שלהם שהשקיעו בבנק ולא מכל רכושם הפרטי, והרי זה דומה ממש למלוה סאה בסאתים לאריס דלכו"ע אסור" אינו נראה לענ"ד, דבאמת מסתבר טפי דאין ההלואה לבעלי המניות שלא בקשו הלואה ולא התחייבו כלפיו אלא לחברה בע"מ שהיא כגוף משפטי בפני עצמו כנ"ל.

ומה שכתב עוד הגרש"ז דכאשר הבנק או החברה בע"מ הוא המלוה יש איסור דאורייתא דהוי "כאנשים שהשתתפו לדבר עבירה לבחור באנשים מסויימים שיתעסקו בהלוואת מעותיהם ברבית" ומשום כך כתב "אך נוראות נפלאתי כשראיתי בדרכי תשובה שהביא מהגאון העצום מהרי"א איטינגא שכתב בפשיטות בסי' נ"ד דשרי, וסובר דשאני יתומים דאם הלוה לא

ישלם יוכלו שפיר היתומים לתבעו כשיגדלו, משא"כ בבנק רק הנהלת הבנק יכולה לתבוע ולא בעלי המניות, והוא פלאי, אטו ראובן שמסר כספו לשמעון ע"מ להלוות ברבית קצוצה ומפורש התנה השליח עם הלווים שאין להם שום עסק על בעלי המעות, ולא יוכל בשום אופן לתבעם כי אם ע"י אותו שליח בלבד, וכי נפקע משום כך איסור רבית". לענ"ד נראה דאין זה דומה כלל ל"אנשים שהשתתפו לדב"ע לבחור באנשים מסויימים" וכו' דאין כאן תנאי מסויים שבין פלוני לאלמוני באופני ההלואה והגביה שברצותו מרחיב וברצותו מקצר, אלא מבנה כלכלי מוגדר וחוקי המוכר בכל העולם כולו שאין ביד בעלי המניות לשנות, ולא מהרי"א איטנגא לבדו חידש תורה חדשה ותמוהה אלא כך נקטו רבים מגדולי האחרונים כנ"ל.

סוף דבר לענ"ד החברה היא בעלים על עצמה כמבואר. ומש"כ נראה דבכל הנוגע לאיסור גניבה וגזילה וכדומה שהם מצוות שכליות שבין אדם לחבירו ודאי פשוט שמצוות אלה מוטלות אף על חברה, אסור לה לגנוב ואסור לגנוב ממנה, דברור ופשוט שגם גנף זה שיש בו מקבלי החלטות בעלי בחירה צריך להתנהג בדרכי הצדק והיושר, דהעולם עומד על האמת ועל הדין ועל השלום. ועוד דהלא אף הגוזל בגרמא, והחולק עם הגנב ונהנה מממון גזילה, חטא בידו. אך בכל הנוגע לאיסורי תורה שאינם אלא גזה"כ כחמץ בפסח שבת ורבית וכדו' אין איסור בכספי חברה מעיקר הדין.

ה

חברה ששותפים בה גם גויים

ומלבד כל הנ"ל, חידש עוד המהר"ם שיק שם דבממון שעכו"ם שותף בו אין איסור

רבית דאיסור רבית לא נאמר אלא בכסף כדכתיב "את כסף לא תתן לו בנשך" (ויקרא כ"ה

ל"ז) וכ"כ בתקרי לב יו"ד סי' י"ז, ובשו"ת יש"א אי"ש לראשל"צ הגרי"מ אלישר יו"ד סי' ג' צירף סברא זו לקולא.

אך גם בסברא זו חלק עליו תלמידו הגדול המהרש"ג שם בסי' ג' ותמה עליו וכי יש בידינו לדרוש מה שלא דרשו חז"ל. ורבים מן האחרונים חלקו עליו עיין בית יצחק יו"ד ח"ב קו"א סי' ל"ב וע"ע בבנין ציון סי' ס"ה ובשו"ת הרי בשמים תנינא סי' קט"ו שנקטו שיש איסור רבית גם בשותפות עכו"ם.

ובשו"ת שואל ומשיב מהדו"ק ח"ג סי' ל"א הקל בשותפות גוי משום דין ברירה דאמרינן דכשישראל לזה איגלאי מילתא דמשל גוי הוא לזה ואף דבדאורייתא אין ברירה כשהאיסור בא בתערובת יש ברירה עיי"ש, אך סברא זו קלושה ביותר וכבר דחאו המהר"ם שיק שם וגם בקצש"ע שם דחה סברא זו.

ובאמת יש מן האחרונים שכתבו להקל אם רוב המניות הם בידי גויים משום ביטול ברוב (שו"ת מהרי"א הלוי שם) או מטעם כל דפריש (שו"ת שערי צדק יו"ד סי' קכ"ד), ובשו"ת בית יצחק יו"ד חלק ב' קו"א סי' ל"ב כתב דאף השו"מ לא התיר אלא ברוב המניות או לפחות מחציתם ביד נכרים. עיי"ש.

אך באמת הסברות הללו קשות ביותר, דפשוט דכל דפריש לא שייך כאן כלל דהלא כל פרוטה ופרוטה משותפת ואין כאן ממון מסוים דפלוני וממון אחר דאלמוני, ומה"ט גם אין לדון כאן בדין ברירה. ובמש"כ מהרי"א הלוי דיש כאן ביטול ברוב צ"ע דבממון שותפים אין כלל דין ביטול ברוב דאטו חלקו של שותף זוטר בטל ומבוטל והלא אין ממון בטל כמבואר במס' ביצה (ל"ח ע"ב). אך נראה דכוונתו לומר דכמו שמבואר בביצה שם דאף דממון בעלים לא בטל ברוב לענין הבעלות מ"מ לגבי איסור תחומין שייך לומר שבטל ברוב, כך מהני גם ביטול ברוב לענין איסור ריבית. אך למעשה נראה טפי דאיסור ריבית תלוי לגמרי בגדרי הבעלות, וצ"ע בזה.

ומ"מ אם נוטים אנו להקל בזה בלא"ה, עצם הידיעה שגדולי עולם הקלו בשאלה זו מטעמים הם חזיא היא לאצטרופי.

ומשום כל זה נראה דאמנם ראוי להשתדל גם בחו"ל שכל העסקאות יהיו ע"פ היתר עיסקא כנהוג בכל הבנקים בארץ ישראל, אך במקום דאי אפשר יש להקל לקנות אף מניות שליטה כמבואר.

בידידות ובהוקרה רבה
אשר ויים

סימן קו

עוד בענין הנ"ל

שבט תש"ע

כבוד ידי"נ ויקיר לבבי

סינ-ועוקר הרים

הרה"ג ר' עודד מיכמן שליט"א

אוצר החכמה

במה שהערת על מש"כ בעניין מעמדה של חברה בע"מ על פי ההלכה דלענ"ד אין היא כבעלותם של בעלי המניות הדירקטוריון או המנכ"ל, ומש"כ אין איסור על בעלי המניות כאשר החברה מחזיקה חמץ בפסח או מחללת שבת וכן הוא הדין ביחס לשאר דיני תורה.

והעיר כבודו דאף אם אין לבעלי המניות בעלות גמורה מ"מ כיון שאין בעלים זולתם לא מסתבר שלא יהיו מצווים במצוות התורה במה ששלהם.

אלא שמע"כ לא ירד לסוף דעתי ואבאר.

החברה כבשלהם אין זו הסיבה לכך שאין הם בעלים אלא סימן בלבד. ויסוד השקפתי בענין זה הוא דעצם המושג "חברה בע"מ" ופרטי דיניו לא שערום אבותינו ואין בידינו להגדירו אלא לפי מה שהוא, ועל כן ברור שאין לחברה בעלים זולת היא עצמה.

אכן, עצם המושג שגוף מסויים יהיה בעלים על עצמו וכהגדרה הנ"ל כבר מצאנוהו לענ"ד בדברי חז"ל. והנה אין כוונתי לממון הציבור, דלענ"ד דין הציבור כדין שותפין דעלמא ואין בין זל"ז ולא כלום, ולא כמו שכתב הצפנת פענח בכמ"ק (שו"ת צ"פ ח"א סי' ל"ב, מכתבי תורה סי' נ"ז, ובצ"פ על הרמב"ם מהדו"ת ה' עבר"ז פ"ב ה"ח [דף ר' ע"ב], שם פ"ד [דף כ' ע"ב], שם פ"ה מהל' יסודי התורה [עמוד 80], ובצ"פ הלכות שחיטה פ"ב הכ"א [דף ק"ה ע"ב], ובצ"פ בקונטרס

ידעתי שיש מן האחרונים וגדולי הזמן שדנו במעמדה של חברה בע"מ על פי ההלכה שאכן נקטו כהבנת כת"ר דבעלותם של בעלי המניות בעלות מוגבלת היא כיון שאין בידם לנהוג בחברה ובהונה כבשלהם, ומתוך השקפה זו דנו במשקל של בעלות זו במצוות התורה, ובסגנון זה כתב גם המנחת יצחק (שהובא בדברינו שם). אך לענ"ד הסיבה שבעלי המניות אין דינם כבעלים איננה משום שבעלותם מוגבלת, אלא משום שיש לחברה בעלים אחרים, וכוונתי לומר דהחברה בעלים על עצמה. וכשם שבחוק המודרני מוגדרת החברה כאישיות משפטית וכלכלית בפני עצמה, כך הוא גם מעמדה ההלכתי.

ומה שכתבתי דאין בעלי המניות נתפסים כבעלים כיון שאין בידם לנהוג בממון

השלמה לחלק ד' [דף כ"ז ע"ב], ובצ"פ הוריות דף ג' ע"ב ד"ה הנה למ"ד, שם דף ו' ע"א ד"ה והנה) דשותפין לחוד וציבור לחוד, דבכל מקום משמע דכל בני העיר דין שותפין להם בנכסי העיר, ומש"כ יכול אחד לאסור את חלקו על אחרים (נדרים מ"ח ע"א), ויכול כל אחד להסתלק מחלקו (ב"ב מ"ג ע"א), הרי דיש לכל אחד חלק מסויים דהוי שלו.

וכך נראה גם לגבי מעמדם של היורשים בתפיסת הבית דאין כאן אישיות משפטית עצמאית ואף לפני חלוקה שותפין הם, ולא כמו שכתב בקובץ שיעורים ב"ב קכ"ו ע"ב (אות ת"ד) דגדר תפיסת הבית שונה מגדר השותפין והוי כממון הציבור עי"ש. ובמק"א ביארתי דיורשים בתפיסת הבית הוו שותפין גמורים, וגם דין ממון הציבור הוי כממון השותפין כנ"ל.

ומה שמצינו חילוקי דינים בין שותפות דבני העיר וציבור לשותפין דעלמא אינו אלא משום דבציבור אין בעלים ידועים ומוגדרים שלא כשותפין שקנו זמ"ז דיש בעלים ידועים ומוגדרים, אך ביסוד גדר בעלותם אין בין זל"ז ולא כלום. ומקור סברא זו מצינו ביומא י"ב ע"א שחילקו חז"ל בין בית הכנסת דכפרים דמטמא בנגעים לביהכ"נ דכרכים דאינו מטמא בנגעים ופרש"י שם "שהוא מקום שווקים ומתקבצים שם ממקומות הרבה והיא עשויה לכל הבא להתפלל ואין לה בעלים מיוחדים". הרי שיש גדר מיוחד במקום שאין לו בעלים מיוחדים וידועים אף שביסודו של דבר יש להניח דבין ביהכ"נ דכפרים ובין דכרכים שייכי למתפללים בתוכם, ודו"ק בזה.

אך נראה דגדר ממון השבט דמתנות כהונה מקור הוא לגדר המחודש הנ"ל. דמחד גיסא הוי קנין גמור דשבט כהונה ולא זכות בעלמא או שיעבוד. וראיה לדבר מה שכתב הרמב"ם בפ"ט

ה"ט מתרומות דישאל שנולד בכור בעדרו יכול להאכילו תרומה אף לפני שנתנו לכהן דהוי ממון השבט, והוי בכלל "קנין כספו הוא יאכל בלחמו". אך מאידך נראה דאין זה גדר שותפות דכל הכהנים שהרי בהכרח תגיע תרומה זו לחלקו של כהן מסויים, ואין גדר שותפות אלא בדבר שכל אחד מן השותפין זכאי להשתמש בו, או במה שמתחלק בין כל השותפין לפי חלקם היחסי. אבל תרו"מ אינם מתחלקים באופן שווה בין כל הכהנים אף שמעמדם של כל הכהנים בשבט הוא זהה, ואפשר שכהן פלוני יקבל תרומות רבות ואילו חבירו לא יקבל כלום, ובהכרח שאין זה גדר של שותפות רגילה.

ועל כן נראה דשבט הכהנים גוף בפני עצמו הוא ויש לו קנין ובעלות, ואין זו בעלות של הכהנים המסויימים אלא של השבט. וכע"ז הוא גם גדרה של חברה בע"מ, אין החברה קנין של בעלי המניות אלא נכסי החברה של החברה הם, ובשם שמבואר בפסחים מ"ו ע"ב דאין כל איסור בל יראה רובץ על הכהן בחלה שנתחמצה כל עוד לא בא ליד כהן, הרי ד"שבט הכהונה" אינו מצווה בב"י וב"י, כמו"כ אין מצוות התורה חלות על חברה בע"מ, ודו"ק בכ"ז.

וגדולה מזו מצינו בהקדש, דהרי אמרו (קידושין כ"ח ע"ב) "רשות הגבוהה בכסף", וברש"י (ב"מ מ"ו ע"ב) כתב דילפינן קנין כסף מפדיון הקדש, ועוד מצינו בחולין (קל"ט ע"א) "תרנגולת שמרדה פקעה קדושתה", ובתוס' שם דמכאן הוכיח ר"ת דגם בבעלות של הדיוט, תרנגולת שברחה מבית הבעלים הפקר היא, ומכל זה תזינן דרשות ההקדש הוי בעלות גמורה, ויש לשאול מי הבעלים על הקדש, וע"כ דעצם ההקדש רשות מסויימת היא והיא בעלים על עצמה, וכע"ז נראה בדין חברה בע"מ. כמבואר.

אך מ"מ נראה דבכל הנוגע לעבירות שבין אדם לחבירו כגזילה, גניבה ואונאה דין החברה כדין כל אדם. אסור לה לגנוב ואסור לגנוב ממנה, וכמו שנתבאר.

והנה חידש הגרצ"פ פרנק דנכסי המדינה כגון משרדי ממשלה, מחנות צבא וכדומה פטורים הם מן המזוזה, מביעור חמץ ומכלל מצוות התורה, דכיון שאינם בבעלות אדם מסויים אלא בבעלות המדינה אין מצוות התורה נוהגות בהם, עיין בשו"ת הר צבי (זרעים ח"ב סימן מ"ג). ולענ"ד נראה דמה שבבעלות כל ישראל הוי כבעלות גמורה, וראיה לדבר מה שאמרו חכמים בסוכה כ"ז ע"ב דכל ישראל יוצאים בסוכה אחת, והוכיחו מזה דליכא דין "לכם" בסוכה. ונחלקו רש"י ותוס' שם, לדעת רש"י כוונתם דודאי אין שווה פרוטה לכל אחד ואחד, ולשיטת התוס' הוי זאת כסוכת שותפין ושותפות לא הוי לכם. ומ"מ חזינן דגם מה ששייך לציבור שאינו מוגדר או לכלל ישראל כולו דינו כשותפות. אך מ"מ מצינו בהלכות מסויימות כמו בטומאת נגעים דצריך בעלים מיוחדים כמבואר לעיל ודו"ק בכ"ז.

ובקשר לנכסים השייכים למדינה יש לדון בזה בתחומים שונים, בנוגע לבעלות המדינה. גדרה ועניינה ולא נתפניתי לזה. ועוד

חזון למועד. ועיין עוד במנחת יצחק ח"ט סימן קי"א ובשבט הלוי ח"ה סימן קע"ב שדנו אם נכסי המדינה הוו כנכסי שותפין ואכמ"ל.

סוף דבר נראה דשאני נכסי ציבור או נכסי העיר דיש לכל בני העיר חלק בהם וכשותפין הם מנכסי חברה דשייכי לחברה ואין בעלי המניות בעלים עליהם כקנין פרטי וכיוצא בדבר מצינו בממון השבט כנ"ל, ודו"ק בכ"ז.

והנה ראיתי מי שכתב מטעם אחר להקל באיסור רבית לגבי חברה בע"מ, דכיון דאין כאן שיעבוד הגוף אלא שיעבוד נכסי אין זה מוגדר כהלואה, דכל שאין הלואה חייב לשלם אין זה הלואה. אך באמת מבואר בב"מ ס"ה ע"ב "מכר לו בית מכר לו שדה וא"ל לכשיהיו לי מעות החזירם לי אסור", ובפרש"י דאין זה מכר אלא מעותיו הלואה. ושם הרי פשוט שאין המוכר מחוייב ומשועבד כלל להחזיר ללוקח מעות שבידו דרק הוא זכאי להחזיר המעות תמורת בית ושדה ואין עליו שיעבוד, ואעפ"כ הוי הלואה. הרי דכל שאמור המעות לחזור לנותן לפי הסכמתם הוי בכלל הלואה, ודו"ק בזה.

ביקרא דאורייתא
אשר ויים